

Educació i capacitació de les dones

Mercè Otero Vidal

Programa Ciutats i Persones
Institut de Ciències Polítiques i Socials

Col·leccions CiP

Articles Feministes

número 2, 2010

Institut de Ciències Polítiques i Socials
Adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona

Col·lecció d'Articles Feministes

Aquesta col·lecció d'articles digitals és un espai de reflexió sobre els èxits i els reptes feministes a la Catalunya d'avui. Es tracta d'una col·lecció no periòdica d'encàrrecs a persones expertes sobre temes candents pel feminisme; articles acadèmics curts baixats a l'anàlisi pràctic de la realitat i l'actualitat.

Autora

Mercè Otero Vidal (Barcelona, 1947). Llicenciada en Filosofia i Lletres per la Universitat de Barcelona. Catedràtica de Llatí, professora jubilada. Forma part del moviment feminista (Ca la dona i Xarxa Feminista). Es dedica a temes de coeducació i de ginecocrítica i ha traduït Duoda, Christine de Pizan i altres.

Situació actual

Després de trenta cinc anys d'activisme del moviment feminista al nostre país, celebrem els èxits assolits pel que fa a l'educació i capacitació de les dones perquè, negar-ho, seria una injustícia i una falta de reconeixement a les dones que es van posar en marxa des dels foscos temps del franquisme, per superar la repressió i discriminació de la dictadura i del patriarcat i aconseguir la seva llibertat, autonomia i realització personal. En els anys de la transició, ens trobem les dones exigint una coeducació en forma d'escolarització obligatòria i igual per a nenes i nens, que obri les portes a la igualtat d'oportunitats per a les dones i els permeti accedir als estudis superiors i al món del treball remunerat, amb millors condicions. Recordem un eslògan d'aquella època que va tenir força ressó: «Les nenes bones van al cel i les dolentes a tot arreu».

Avui en dia cal dir també que, malgrat que sembli assolit aquest avenç per a les dones, els estereotips de gènere estan tan fortament arrelats, que encara estem lluny d'una societat equitativa per a dones i homes sobretot pel que fa a l'organització i repartiment de temps i treballs i, per tant, cal replantejar la coeducació més que mai.

Ara que es comencen a tenir dades estadístiques segregades per sexe, es pot veure on rauen els punts forts i febles pel que fa a l'educació i a la capacitació de les dones.

Segons el Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu, en el seu estudi "*L'educació postobligatòria a Catalunya: eixos de desigualtat en les trajectòries formatives més enllà de l'ESO*", després d'analtzar la influència del sexe, el país d'origen, l'educació familiar o el tipus d'institut, en els resultats i les expectatives de l'estudiantat català, es detecta que les noies treuen millor notes a l'ESO –un avantatge de 0,3 punts en una escala del 0 al 4 respecte als nois– i tenen 1,5 vegades més de possibilitats d'obtenir el títol d'ESO. A més a més, el nombre de noies que es proposen seguir el batxillerat, és el doble que el de nois i, això, provoca que la presència femenina augmenti en canviar d'etapa educativa: si al quart d'ESO les noies representen el 49,8% de la població estudiant, al batxillerat són el 53,5%.

D'altra banda, ser noi o noia no té pràcticament repercussió en els resultats acadèmics de l'alumnat de batxillerat, segurament perquè la "selecció" que es produeix en el pas de l'ESO al Batxillerat anul·la aquest factor.

Pel que fa a la formació professional, en una escala d'1 al 10, la nota mitjana de les noies és

1,16 punts superior a la dels nois a CFGS (Cicles Formatius de Grau Superior). Elles tenen 7,5 vegades més possibilitats d'obtenir el títol d'aquesta etapa. En canvi, a CFGM (Cicles Formatius de Grau Mitjà) les notes i la graduació són gairebé iguals en ambdós sexes, tot i que també són les noies les que majoritàriament es plantegen fer el salt de la formació professional de grau mitjà a la de grau superior.

Una altra dada important, a tenir en compte, és l'abandonament de l'educació després de la segona etapa de l'ESO, que és superior entre els nois: el 35,7%, enfront del 23,7% de noies. L'explicació que es dona és que podria ser a causa de la diferent funció social que tradicionalment la societat espanyola ha assignat a homes i dones, així com a l'augment de la feminització de l'educació, que és un motiu de difícil valoració si es té en compte que dins del sistema patriarcal l'educació continua sent androcèntrica de formes i continguts, malgrat que hi hagi una majoria de mestres i professores.

D'altra banda, les dades estadístiques subratllen, en tots els casos d'èxit i fracàs escolar en el rendiment de l'alumnat, el gran pes de l'educació familiar i del nivell educatiu dels progenitors. En aquest context i, atesa la diversitat familiar actual a la nostra societat, el nivell d'estudis de les mares i de les dones responsables de les criatures, és molt important.

És positiu saber que les nenes i les noies treuen uns bons resultats escolars i, fins i tot, anant més enllà, que la seva presència als estudis superiors, -a la universitat-, està garantida, però el que és negatiu és constatar que perduren els estereotips i que les noies encara trien àrees de coneixement que porten a professions menys valorades com, per exemple, que no hi ha una presència femenina normalitzada a les carreres tecnològiques i a les enginyeries. Però com sempre, cal fer una «bona» lectura d'aquesta realitat, perquè no es tracta que les dones ocupin espais que abans eren exclusius dels homes, cosa que, com es veu, ja es va assolint, sinó que hi hagi un moviment compensador, a la inversa, que faci que els homes ocupin àmbits tradicionalment considerats femenins.

L'androcentrisme dominant en l'educació, fa que les dones vagin accedint a tots els espais però que els homes no s'interessin per les ocupacions femenines, per que es tracta de treballs menysvalorats. Això fa que el desequilibri perduri en el món del treball assalariat i, sobretot, també porta, en conseqüència, que a la vida familiar i quotidiana no hi hagi reorganització i repartiment en els usos dels temps i el treball de cura entre dones i homes i, això, està a la base d'altres discriminacions laborals.

Propostes d'actuació

Continua sent necessari insistir en la coeducació, que encara no està generalitzada. Cal tenir present que l'escola mixta no és l'escola coeducativa i que l'escola mixta, si no es fa una intervenció alhora a favor de la igualtat, la diferència entre dones i homes, tendeix a ser androcèntrica, de formes i continguts. La igualtat fa referència a la necessitat de corregir les discriminacions i les mancances i és prèvia i bàsica per viure dins i fora de l'escola i, a partir, d'aquí es poden fer evidents i, valorar sense jerarquitzar, les diferències enriquidores entre els sexes: dones i homes som iguals i diferents alhora.

Es parla molt de "gènere" i, sens dubte, el concepte de gènere, ben entès, ajuda a fer veure què són i com són els estereotips i el rols adjudicats a dones i homes, però el que cal és trencar-los i superar-los. A partir d'aquí, la coeducació obre pas a la llibertat de ser el que es vulgui ser, i com es vulgui ser, a nenes i nens, a noies i nois, a dones i homes.

En els últims temps, els canvis socials han anat acompanyats de lleis que, malgrat poden ser sostres de vidre com diem les feministes per destacar les seves limitacions, també és cert que aixopluguen moltes possibles actuacions alternatives (Llei d'igualtat, Llei dels drets de les dones contra la violència masclista, Llei de matrimonis homosexuals, Llei de dependència, Llei dels drets sexuals i reproductius). En el rerefons d'aquestes lleis hi ha un canvi de mentalitat, una tasca de prevenció, una valoració del treball de cura, un respecte a la diferència que només amb la coeducació es pot aconseguir i generalitzar, perquè la societat sigui més justa, més lliure i més feliç, ja que per l'escola hi passa tota la població "obligatòriament" i sembla que és el lloc adient per poder incidir i prevenir, però no és fàcil.

Parlar de coeducació, és criticar i superar els estereotips, intervenir en l'ús sexista i androcèntric de la llengua, incidir en l'ocupació de l'espai al pati i, en general, revisar críticament els contes i les lectures, diversificar els jocs, revisar i "completar" els continguts de les diferents àrees i matèries i, sobretot, "tenir cura" de les relacions entre iguals i de les relacions jeràrquiques, de la formació afectivosexual i de l'orientació professional.

L'orientació escolar i professional coeducativa ha de corregir les tendències estereotipades que porten nenes i noies a estudis i feines menys remunerades i menys considerades socialment i allunya els nens i nois de les feines de serveis i cura. Ha de facilitar, per tant,

les decisions lliures a noies i nois a partir d'una veritable igualtat d'oportunitats. Cal començar l'orientació, en les primeres etapes educatives i anar fent un seguiment, fins arribar als moments de la presa de decisions.

Hi ha una qüestió prèvia que cal tenir molt present i que és una concepció de treball que contempli i valori, amb igualtat, el treball remunerat i productiu i el treball de cura i reproductiu. És veritat que la societat ha canviat i que les dones s'han incorporat al treball fora de casa, però la tan anomenada conciliació dels horaris del treball remunerat i del treball de cura, encara continua sent essencialment una qüestió de dones, malgrat hi hagi una llei d'igualtat i normatives concretes com, per exemple, els permisos de paternitat. Encara són les dones les que, majoritàriament, agafen els contractes a temps parcial, amb totes les conseqüències que comporta per a la seva promoció i remuneració.

Malgrat que l'article es centra en la formació reglada, és important tenir present la força educativa i capacitadora del món del lleure (esplais, escoltisme, esports...) i dels mitjans de comunicació i cal analitzar com incideixen en la formació de les nenes i les noies.

Finalment, hi ha d'altres realitats que també exigeixen atenció i dedicació especial, com és la formació i capacitació de les dones immigrades. D'altra banda, cal fer menció a les necessitats específiques de formació, capacitació i promoció de les dones que es reincorporen al treball remunerat, després d'haver-se hagut de dedicar al treball de cura. Com tampoc no es pot oblidar la importància de la formació de les dones en les TIC.